

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง “ศึกษากระบวนการเยียวยาจิตใจจิตวิญญาณของกลุ่มพระภิกษุอาสารักษาดินแดน ที่คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช” เพื่อทราบถึงกระบวนการเยียวยาจิตใจจิตวิญญาณของผู้ป่วยโดยพระภิกษุอาสารักษาดินแดน มีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ^๑ (Qualitative Research) เพื่อให้ผลการวิจัยถูกต้อง มีความแม่นยำของข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัย แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ ศึกษาจากเอกสาร และศึกษาภาคสนามโดยใช้เทคนิควิธีการศึกษา ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่มากซึ่งเป็นกลุ่มพระภิกษุอาสารักษาดินแดนที่มีการปฏิบัติงานจิตอาสาเยียวยาผู้ป่วย ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช ที่มีความเหมาะสมในการวิจัย กล่าวคือ จะเก็บข้อมูลโดยใช้เกณฑ์การยึดตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก (purposeful sampling) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มพระภิกษุอาสารักษาดินแดนจำนวน ๑๐ รูป และญาติของผู้ป่วยซึ่งเคยได้รับการเยียวยาจากกลุ่มพระภิกษุอาสารักษาดินแดนจำนวน ๕ ราย โดยให้ความยินยอมในการสัมภาษณ์

^๑ พันทิพย์ จอมศรี, อาริวรรณ กลั่นกลิ่น, อวยพร ตันมขยกุล และวิจิตร ศรีสุพรรณ. (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๓). “การรับรู้เกี่ยวกับหลักการพยาบาลของพยาบาลในประเทศไทย.” วารสารสภาการพยาบาล. [ออนไลน์]. ปีที่ ๒๕ (ฉบับที่ ๑) : ๒๗-๓๗.

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดและลุ่มลึกตามประเด็น โดยนำประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จำนวน ๒ ท่าน ที่ควบคุมงานวิจัยนี้ จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วได้นำส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญตรวจอีก ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์ต่อไป

๓.๓.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ ๑ ครั้ง ต่อรูป เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้แนวคำถามจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับพระภิกษุอาวาสวัดธรรม (Key Informants) จำนวน ๕ รูป โดยเริ่มดำเนินการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๕ - วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗ และญาติของผู้ป่วยซึ่งได้รับการเยียวยาจากกลุ่มพระภิกษุอาวาสวัดธรรม จำนวน ๕ ราย เริ่มดำเนินการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๖ - ๗ และ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ระยะเวลาการสัมภาษณ์ ๖๐ - ๙๐ นาที หรือยืดหยุ่นตามการสัมภาษณ์ และการให้ข้อมูลของผู้ถูกสัมภาษณ์มีการขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลเพื่อผู้วิจัยขอบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์

๓.๓.๒ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้ติดต่อผู้ให้ข้อมูล กำหนดวันเวลาและสถานที่ เพื่อนัดหมายการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจัดทำการสนทนากลุ่มใช้แนวคำถามจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับพระภิกษุอาวาสวัดธรรม จำนวน ๕ รูป โดยเริ่มดำเนินการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ณ วัดสังเวชวิศยาราม ระยะเวลาการสนทนากลุ่ม ประมาณ ๖๐ - ๙๐ นาที หรือยืดหยุ่นเวลาตามความเหมาะสม เพื่อหาข้อมูลเชิงพลวัต (dynamic data)^๒ และได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลเพื่อบันทึกเสียงการสนทนา

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงการสนทนาและการสัมภาษณ์อย่างละเอียดด้วยตนเอง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ ศึกษาจากเอกสารและศึกษาภาคสนาม

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาจากเอกสาร โดยศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสาร ดังนี้

๑) ข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ (primary sources) อาทิเช่น พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสเถระ วจนา เป็นต้น

๒) ข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ (secondary sources) ได้แก่ หนังสือ ข้อเขียน บทความต่าง ๆ งานวิจัย ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

นำข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิและข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ มารวบรวมและจัดหมวดหมู่พร้อมเรียบเรียงเสนอแนะ

^๒ ชาย โพธิ์สีดา, ศาสตราจารย์และศิลปินแห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๑๕.

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มประชากรที่จะศึกษาออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม จำนวน ๕ รูป กลุ่มที่ ๒ เป็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) พระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม จำนวน ๕ รูป และกลุ่มที่ ๓ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ญาติของผู้ป่วย ซึ่งได้รับการเยียวยาจากกลุ่มพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม จำนวน ๕ ราย โดยเริ่มดำเนินการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๕ - ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึงวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตามกรอบแนวคิด โดยสร้างคำถามจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยได้ติดต่อพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม (Key Informants) จำนวน ๕ รูป ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล เพื่อขอทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยโดยพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรมที่มาปฏิบัติงานเยี่ยมยา ณ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช โดยได้ติดต่อประสานงานทำการนัดหมายเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์และผู้วิจัยสะดวกซึ่งกันและกัน

๒) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม จำนวน ๕ รูป เพื่อหาข้อมูลเชิงพลวัต โดยได้ติดต่อประสานงานทำการนัดหมายเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์และผู้วิจัยสะดวกซึ่งกันและกัน

๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้แนวคำถามจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับญาติของผู้ป่วย ซึ่งเคยได้รับการเยียวยาจิตใจจากพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม จำนวน ๕ ราย เพื่อหาข้อมูลให้ได้ตามวัตถุประสงค์ โดยได้ติดต่อประสานงานทำการนัดหมายเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์และผู้วิจัยสะดวกซึ่งกันและกัน

๔) จัดเรียบเรียงเนื้อหาข้อมูลจากเทปบันทึกเสียง หากพบประเด็นที่ต้องเพิ่มเติม ก็ขอสัมภาษณ์เพิ่มเติม

๕) นำข้อมูลจากการศึกษางานวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้นำมาตรวจสอบความถูกต้อง ความพอเพียง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาประมวลความเรียบร้อย วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุป และเสนอภาพรวมของการบรรยายเชิงพรรณนาโดย

(๑) ข้อมูลส่วนบุคคล

(๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการวิเคราะห์หากระบวนทัศน์ (thematic analysis) ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลทั้งหมด และการสรุปความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาจากการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล โดยขั้นตอนและวิธีการวิเคราะห์ ประกอบด้วย

ก) อ่านข้อความที่ได้จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ทั้งหมดอย่างรอบคอบ

ข) กำหนดรหัส (coding) ของประเด็นที่สำคัญจากข้อความที่ได้จากการสนทนาและการสัมภาษณ์ แบบประโยคต่อประโยคในแต่ละบรรทัด (line by line) เพื่อให้ได้สาระสำคัญของข้อมูล ทั้งนี้พยายามให้รหัสที่กำหนดขึ้นมาจากข้อความหรือถ้อยคำที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด

ค) กำหนดกระบวนทัศน์ (theme) โดยการพิจารณาความคงที่ของรหัสที่ถูกกำหนดขึ้นจากข้อความที่ได้จากการสนทนาและการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง จัดหมวดหมู่ หรือกลุ่มของรหัสที่มีความคล้ายคลึงกัน หรือมาจากข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กัน ในขั้นตอนนี้ต้องทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เพื่อช่วยในการสรุปสาระประเด็นหลักซึ่งจะทำให้ได้กระบวนทัศน์

ง) วิเคราะห์กระบวนการทัศน์ที่ได้ โดยคิดวิเคราะห์และปฏิบัติการเกี่ยวกับการวิจัยให้มีการเชื่อมโยงระหว่างโลกทัศน์ (worldview) และมโนทัศน์ (concept) ตามความเป็นจริง การสะท้อนถึงความคิดที่มีความหมายโดยผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์และแปลความหมาย แจกแจงความถี่ของข้อมูลที่ได้ แล้วนำเสนอสาระสำคัญของข้อมูลที่ได้นั้นมาวิเคราะห์ประมวลผลด้วยระเบียบวิธีวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology)^๓ และนำผลการศึกษาเสนอเป็นแนวทางและข้อสรุปหาแนวคิดหลักและแนวคิดรองที่มีความสัมพันธ์กันในเชิงพรรณนา เพื่อให้ได้คำตอบของการวิจัยศึกษากระบวนการเยียวยาจิตใจจิตวิญญาณของกลุ่มพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม ที่คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช เพื่อทราบถึงหลักการ วิธีการ ทักษะ มีการประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนาของหลักพุทธธรรมมาช่วยเยียวยาจิตใจผู้ป่วย ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจนปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยของพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม

ฉ) ตรวจสอบข้อมูลที่วิเคราะห์ได้กับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงแนวทางของกระบวนการเยียวยาผู้ป่วยทางมิติจิตวิญญาณโดยพระภิกษุอาวาสาคิลานธรรม การมาทำงานจิตอาสาด้านนี้ผู้ที่เยียวยาต้องมีใจรักและมีทักษะการเยียวยาตามหลักองค์รวมเชิงพุทธอย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมทั้งมีคุณธรรมของความเป็นจิตอาสาทั้ง ๕ ด้าน คือ ๑) ความมีน้ำใจ ๒) ความรับผิดชอบ ๓) ความเสียสละ ๔) ความสามัคคี ๕) การทำงานเป็นทีม รวมทั้งพระคุณเจ้าผู้เยียวยาเป็นหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ เป็นฐานใจ นอกจากนี้พบว่า พระภิกษุอาวาสาคิลานธรรมส่วนมากมาจากการเรียนปริญญาโท สาขาวิชาชีวิตและความตาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือได้ว่าสาขาวิชานี้ช่วยส่งเสริมความมีจิตอาสาเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องของการเยียวยาผู้ป่วยและญาติทางด้านมิติจิตวิญญาณ รวมถึงช่วยสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เป็นรูปธรรมชัดเจนในสังคมและหรือส่วนรวมเป็นสำคัญ

^๓ ชาย โพธิ์สีดา, ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ, หน้า ๑๘๘.